

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**KAREL HAVLÍČEK BOROVSÝ A NĚKTERÉ OSOBNOSTI
POLITICKÉHO ŽIVOTA 40. A 50. LET 19. STOLETÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Šourová

Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Viktor VIKTORA, CSc.

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 28. března 2019

.....
Lucie Šourová

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce Prof. PhDr. Viktoru Viktorovi, Csc., za čas, který mi při psaní práce věnoval, za veškeré rady a za jeho vždy vstřícný přístup.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

OBSAH	1
ÚVOD.....	2
1 KAREL HAVLÍČEK BOROVSÝ	3
2 HISTORICKÉ SOUVISLOSTI	5
3 ALEXANDER BACH (1813–1893).....	9
4 FELIX LUDWIG JOHANN SCHWARZENBERG (1800–1852).....	15
5 FRANZ SERAPH STADION (1806–1853).....	22
6 LEO LEOPOLD THUN-HOHENSTEIN (1811–1888).....	25
ZÁVĚR	30
CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ	31
SEZNAM LITERATURY	32

Úvod

Cílem této bakalářské práce je představit několik významných osobností 40. a 50. let 19. století prostřednictvím novinových článků Karla Havlíčka Borovského. Havlíček působil jako novinář v letech 1845–1851.

V první kapitole uvádím stručný Havlíčkův životopis, ve druhé kapitole poté přehled významných událostí, které charakterizují dobu, v níž Havlíček své články publikoval. V následujících kapitolách se pak věnuji vybraným významným osobnostem. Pro úvodní seznámení s danými osobnostmi jsem vycházela zejména z Ottova naučného slovníku, v případě Stadionu též z Riegrova Slovníku naučného. Články jsem čerpala ze dvou sborníků – *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan* (uspořádal A. Stich), *Lid a národ. Úvahy a články z let 1845-1851* (uspořádal J. Špičák).

1 KAREL HAVLÍČEK BOROVSÝ

Karel Havlíček Borovský se narodil 31. října 1821 v Borové. Na zdejší faře se spřátelil s farářem Janem Brůžkem, který na něj měl velký vliv též jako jeho vychovatel. V devíti letech byl poslán na školu do Jihlavy, aby se zde naučil německy. Poté studoval v Německém Brodě (dnes Havlíčkův Brod) hlavní školu a gymnázium a v Praze filozofii. „V roce 1840 se rozhodl pro arcibiskupský seminář. Myslí si, že jako kněz bude mít mimořádně dobrou příležitost působit na českou národní společnost.“¹ Ze semináře však byl pro nedostatky ve znalosti hebrejštiny a pro svůj nekonvenční přístup k náboženství vyloučen. Rozhodl se poté stát se středoškolským profesorem, to se mu však nevydařilo. Později se prostřednictvím známosti s Josefem Šafaříkem stal vychovatelem v Rusku, kde strávil rok a půl. Zpočátku byl z Ruska nadšený, ale ke konci svého ročního pobytu byl již ruskou společností spíš zklamaný. Své zkušenosti z pobytu popsal v souboru cestopisných črt souhrnně nazvaných *Obrazy z Rus*, jež v letech 1843–1846 vycházely v novinách a časopisech. „Potřeba a schopnost kriticky se vyrovnávat s obklopující ho skutečností...“² se u něj hlouběji projevila právě při pobytu v Rusku, začal se více zajímat o satiru a napsal mnoho epigramů. Po návratu do Čech strávil několik měsíců v Německém Brodě.

Na počátku roku 1845 odjel Havlíček do Prahy, aby si zde našel zaměstnání a mohl se věnovat literatuře. „Počátky jeho novinářské činnosti byly ve znamení kritiky českého národního života, jak si to Havlíček předsevzal již v Rusku.“³ Pozornost nejen předních osobností české literatury ale i široké veřejnosti si získal kritikou Tylova Posledního Čecha, která vyšla v červenci roku 1845 v České včele, beletristické příloze vládních Pražských novin. Na tuto kritiku pak navázal „Kapitolou o kritice (1846), v níž stanovil základní principy literární kritiky. (...) Svou koncepcí literatury a její společenské funkce směřoval Havlíček k realistické estetice.“⁴ Na podzim roku 1845 doporučil František Palacký Havlíčka na místo redaktora Pražských novin, tehdy jediných českých novin. Havlíček toto místo přijal, přestože se původně nechtěl věnovat politické žurnalistice.⁵ Pražské noviny redigoval od ledna 1846 až do dubna roku 1848, kdy začal vydávat vlastní Národní noviny.

¹ DOLEŽAL, Bohumil. *Karel Havlíček: portrét novináře*. S. 12.

² VODIČKA, Felix, ed. *Dějiny české literatury II*. S. 522.

³ Tamtéž, s. 526.

⁴ MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. S. 131.

⁵ DOLEŽAL, Bohumil. *Karel Havlíček: portrét novináře*. S. 25.

Ty vycházely až do ledna roku 1850, kdy bylo jejich vydávání na příkaz vlády pozastaveno. Od května 1850 se pak ještě Havlíčkovi podařilo ve skromných podmínkách v Kutné Hoře vydávat časopis Slovan. „*Během vydávání Slovana byl Havlíček vystaven soustavnému a stupňujícímu sekýrování.*“⁶ Když od vlády obdržel dvě výstrahy, po nichž mu hrozil zákaz vydávání časopisu, raději se sám rozhodl vydávání Slovana v srpnu 1851 ukončit. Po soudních přích, které ho v několika posledních letech provázely, se rozhodl nadále se již politické žurnalistice nevěnovat. Přesto však byl 16. prosince 1851 deportován do Tyrolského Brixenu. Pádu absolutismu se nedožil, zemřel 29. července 1856.

Havlíček měl zásadní vliv na formování české společnosti. „*Šlo o to, na jakých zásadách bude toto vznikající národní společenství postaveno. Je Havlíčkovou zásluhou (...), že to byly demokratické a liberální zásady (...). Úkolem politického publicisty bylo přesvědčit utvářející se českou veřejnost o správnosti těchto zásad a vlastně tím českou veřejnost v politickém slova smyslu (spolu)vytvořit.*“⁷ Pomocí svých článků Havlíček vychovával a vzdělával své čtenáře. Nabádal je ke kritickému myšlení, prosazoval demokratické zásady, samosprávu obcí, občanské cítění, nastavoval tehdejší společnosti kritické zrcadlo, aby jí pomohl poučit se ze svých chyb. „*... používal cizích slov tak, aby jejich význam současně objasňoval, a tím obohacoval jazyk lidí bez filologické průpravy.*“⁸ Sám Havlíček o své novinářské činnosti napsal: „*Já jsem redaktor populárních novin, mezi mým čtenářstvem je největší část takových, kteří neštudovali, proto nemohu psát všecko vědecky, nýbrž srozumitelně, aby pouhý rozum všechno pochopil, proto musím užívat ve svých novinách přirovnání a obrazů, jedná se jen o to, aby byly pravdivé, totiž podaly čtenáři ten význam, který ve věci leží.*“⁹ Své články také často obohacoval prvky satiry.

⁶ DOLEŽAL, Bohumil. *Karel Havlíček: portrét novináře*. S. 107.

⁷ Tamtéž, s. 8.

⁸ LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. S. 233.

⁹ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Porotní soud nad redaktorem Národních novin pro článek Výklad oktrojované ústavy od 4. března v čísle 62 Národních novin (N. n. 14. a 15. dubna 1849). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan*. S. 190.

2 HISTORICKÉ SOUVISLOSTI

V polovině 19. století v Evropě vrcholí snahy národů o prosazení národní rovnoprávnosti a zároveň se formuje občanská společnost. Počátky těchto změn lze sledovat od 60. let 18. století, kdy Marie Terezie poznala nutnost reformovat poměry v mocnářství. Lidé se díky reformám dostávali více do kontaktu se státními institucemi, což posilovalo jejich vědomí náležitosti k většímu celku.¹⁰ Josef II. šel zcela ve stopách své matky a prosazoval další reformy, Leopold II. od nejkritizovanějších takticky upustil, byl však vstřícný vůči českým stavům, nechal se korunovat českým králem.

Období osvícenských reforem definitivně skončilo nástupem císaře Františka II. na trůn roku 1792. František II. se rozhodl reformám zamezit z obav, aby nebyla ohrožena císařská moc. K jeho obavám značně přispěla Velká francouzská revoluce. Po porážce Napoleona byl v roce 1814 svolán mezinárodní kongres ve Vídni, který měl určit nové uspořádání Evropy. Místo bylo zvoleno na počest Clemense Metternicha, kterému byl připisován úspěch za diplomatickou porážku Napoleona tím, že se mu podařilo vyjednat širokou protifrancouzskou koalici. Rakouská monarchie na Vídeňském kongresu značně posílila svou pozici a rozšířila území své moci, například získala Lombardsko-benátské království. Ačkoliv měla habsburská monarchie pevné postavení v rámci Evropy, nevyhnuly se jí vnitropolitické problémy. Sílily italské národní snahy o sjednocení všech italských národů a také německé nacionální hnutí, zejména mezi studenty.

Potlačování veškerých národních hnutí bylo jedním z hlavních cílů Metternichova politického působení. „*Napětí se vyhrotilo roku 1819, když akce stoupenců německého národního hnutí nabyly rozměrů politického terorismu.*“¹¹ Na základě přijetí tzv. karlovarských usnesení došlo k omezení akademických svobod ve všech členských zemích Německého spolku. Na univerzity byli dosazeni tzv. kurátoři, kteří sledovali jakékoliv známky nevhodných politických názorů a na základě toho mohli propouštět učitele a vylučovat studenty. Došlo také k rozšíření předběžné cenzury, čímž se značně omezila moc tisku. Na karlovarská usnesení navázala také řada zákonů, jež omezovala politickou svobodu. Omezení přetrvala až do revolučního roku 1848.¹² Metternich se v roce 1821 stal

¹⁰ HLAVÁČKA, Milan. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době*. S. 14.

¹¹ VONDRA, Roman. *České země v letech 1792–1848*. S. 83.

¹² Tamtéž.

rakouským státním kancléřem a v roce 1826: „... převzal předsednictví ministerských konferencí pro vnitřní záležitosti, čímž veškerou moc v Rakousku soustředil ve svých rukou. Císaře Františka ovládal úplně a ten doporučil jej co nejvřeleji na smrtelném loži nástupci svému Ferdinandovi.“¹³ V roce 1835 se stal rakouským císařem Ferdinand I., řečený Dobrotivý, vláda však fakticky zůstávala v rukách vládní rady v čele s Metternichem.

Ve 40. letech byly stále zřetelnější nedostatky starého absolutistického uspořádání. Lidé byli nespokojeni a protesty, které musela potlačovat policie, případně i armáda, se objevovaly čím dál častěji. Problémem byla především vysoká nezaměstnanost v důsledku zavádění strojů do průmyslové výroby. Chybělo sociální zabezpečení zaměstnanců a monarchie nebrala ohledy ani na národní potřeby menších národů. Čeští vlastenci se stěhovali do měst, zejména do Prahy, kde se sdružovali za cílem prosazení národních zájmů, např. zrovnoprávnění češtiny s němčinou. Prostor pro společné diskuze získali intelektuálové v Měšťanské besedě. O prosazení změn revoluční cestou usilovali členové ilegálního spolku Repeal. Své zájmy se nažila prosadit také konzervativní stavovská opozice, která se usilovala o „maximalizaci vlivu české stavovské obce“.¹⁴

V letech 1848–1849 prošla Evropa vlnou revolucí. Rakouská revoluce začala ve Vídni. „Petiční hnutí vídeňského obyvatelstva vyústilo dne 13. března 1848 v krvavé střetnutí s ozbrojenou mocí, kterým byl ohrožen nejen stávající vládní systém, ale „sociální řád“ vůbec.“¹⁵

Čeští liberálové se pokoušeli o prosazení českých národních požadavků také nejprve skrze petici. Na 11. března bylo svoláno veřejné shromáždění, na kterém „byl předložen návrh petice, který vypracoval F. A. Brauner. (...) ve dvanácti bodech shrnoval základní státoprávní, národnostní i obecně sociální a politické požadavky (...)“¹⁶. Přítomní občané požadovali rozšíření petice a radikalizaci některých požadavků. Byl proto určen zvláštní petiční výbor, později nazývaný jako Svatováclavský výbor, který měl s přihlédnutím k připomínkám shromážděných petici v následujících dnech předělat a připravit k podpisům veřejnosti. Do výboru později vstoupili ještě další členové, například i Karel

¹³ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 17. díl, Median-Navarrete, [online]. S.208.

¹⁴ VONDRA, Roman. *České země v letech 1792–1848*. S. 117.

¹⁵ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*. S. 25.

¹⁶ Tamtéž, s. 23.

Havlíček. Mezi členy výboru převládali liberálové, což se projevilo na formulaci požadavků v petici. Iniciativy se ujal Adolf Maria Pinkas (jeden z členů tříčlenné komise výboru) a novou verzi petice představil ve značně revidované verzi v 11 bodech, přičemž postavil „na první místo požadavek národní svéprávnosti“.¹⁷ Pinkasova verze vzbudila mnoho námitek, ale jelikož výbor obdržel informaci o událostech ve Vídni, bylo rozhodnuto, že petici je nutno předat k podpisu občanům co nejdříve, a tak hned druhý den (14. března) byla petice vyvěšena k podpisu. Do Vídně vyjeli čeští zástupci s peticí 19. března. Mezitím na nátlak vídeňských vzbouřenců a „k radě Kolovratově povoluje Ferdinand Dobrotivý dne 15. března svobodu tisku, národní obranu a svolání vyslanců všech stavů zemských“.¹⁸ Metternich byl nucen odstoupit z funkce. Svatováclavský výbor fungoval zcela mimo kontrolu vlády, a tak se místodržící Rudolf Stadion pokusil potlačit jeho činnost nejprve zvolením nové městské pražské rady, poté svoláním dvacetičtyřčlenné mimořádné guberniální komise. Podařilo se mu skutečně získat některé členy Svatováclavského výboru, a ohrozit tak další fungování tohoto výboru. Dne 10. dubna proto byla svolána velká veřejná schůze do Svatováclavských lázní. Zde Havlíček navrhl, aby Svatováclavský výbor zvýšil počet svých členů na sto a za členy byli přijati také členové Stadionovy komise. Pro tuto novou instituci navrhl název Národní výbor, jeho návrh byl přijat a oficiálně potvrzen dne 13. dubna 1848. Na popud liberálních měšťanů, ale také z vlastní potřeby založil Havlíček Národní noviny.¹⁹ „*Národní noviny – původně prohlášené ještě za oficiální list Stadionovy poradní komise – byly od poloviny dubna politickým deníkem Národního výboru a vzhledem k jeho součinnosti s vládními úřady vlastně orgánem státním.*“²⁰ To se Leo Thunovi, nastoupivším po Stadionovi, nezamlouvalo, byl přesvědčen, že Havlíček nemůže tlumočit oficiální stanoviska vlády, a proto nechal založit nové vládní noviny Pokrok.

Na začátku června se v Praze konal Slovanský sjezd, jehož předsedou byl František Palacký. Českým liberálům se od vlády dařilo postupně vyjednat řadu ústupků, slibnou budoucnost však překazilo červnové povstání pražského studentstva, které se nechalo vyprovokovat Windischgrätzovou neustálou demonstrací vojenské síly (například pompézní vojenskou přehlídkou a rozestavením děl po Praze). Dne 12. června došlo

¹⁷ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. S. 24.

¹⁸ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 3. díl, B-Bianchi [online]. S. 86.

¹⁹ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. S. 27–30.

²⁰ Tamtéž, s. 46.

ke střetu studentstva s vojskem, z nevysvětlených důvodů byla zabita Windischgrätzova manželka. Vzbouřencům se také podařilo zajmout guberniálního prezidenta Thuna. Brzy jej však na nátlak liberálů propustili. Windischgrätz s pomocí dělostřelby opět získal kontrolu nad městem a od 18. června byl v Praze vyhlášen stav obležení.²¹

²¹ VONDRA, Roman. *České země v letech 1792–1848*. S. 143–150.

3 ALEXANDER BACH (1813–1893)

Alexander von Bach vystudoval práva a před rokem 1848 vedl advokátní praxi ve Vídni. Dlouhou dobu se profiloval jako liberální politik, na vrcholu své politické kariéry se rozhodl pro konzervativní politiku. Bach byl v mládí stoupencem revolučních myšlenek, byl odhodlaný prosadit v Rakousku svobodné politické zřízení. K tomu ho inspirovaly zkušenosti z cest po Evropě. V březnu roku 1848 aktivně podpořil liberální požadavky vídeňských revolucionářů. První vídeňská petice byla podepsána v jeho bytě, účastnil se demonstrací a pronášel proslovy k vzbouřencům. Patnáctý březen byl pro Bachovu politickou kariéru zlomový. Poté, co Ferdinand I. přistoupil na liberální požadavky, Bach nejprve spolu s dalšími oslavoval, později se však setkal s arcivévodkyní Žofií, na základě tohoto setkání se rozhodl nadále prosazovat své požadavky nerevoluční cestou. Během květnových bouří se proto neúčastnil povstání na barikádách a uchýlil se do ústraní. K lidem promluvil až ke konci června, kdy obhajoval svůj záměr stát se poslancem v Říšském sněmu. Ve svém projevu se vyslovil pro jednotné a zároveň demokratické Rakousko. Volby vyhrál a arcivévoda Jan mu na doporučení bezpečnostního výboru svěřil Ministerstvo spravedlnosti. V září pak prohlásil, že parlament má především připravit ústavu, a jeho hlavní úlohou tedy není schvalování běžných zákonů, v tomto tvrzení ho podpořili pravicoví politici včetně českých zástupců.²² Když ve Vídni propukla říjnová revoluce, Bach v přestrojení uprchl. Po měsíci skrývání se zúčastnil několika důvěrných porad s českými vlastenci. O pár dní později přijal Schwarzenbergerovo pozvání k císařskému dvoru do Olomouce a 7. listopadu se opět stal ministrem spravedlnosti v nově vznikající vládě. Dne 28. července 1849 se Bach stal ministrem vnitra a policie. Na veřejnosti si stále udržoval masku revolučně smýšlejícího politika usilujícího o rovnost všech národů. Havlíček ho ovšem v červnu roku 1850 demaskoval (viz dále). Bach se posouval stále více ke konzervativnímu pojetí státu. Po proklamaci 31. prosince 1851 byla zrušena ústava a tím obnoven absolutismus (nazýván též Bachův neoabsolutismus). Bach byl na vrcholu své politické moci a těšil se podpoře vyšších vrstev. Vláda však nehospodárně nakládala s penězi a Rakousko se dostalo do dluhů. Po několika letech, kdy jeho politická moc už jen slábla, požádal Bach 26. srpna 1859 o odstoupení z funkce. Svou politickou kariéru zakončil jako velvyslanec u papežského stolce v Římě.

²² URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*. S. 62–63.

Poprvé se Havlíček zmiňuje o Bachovi v září roku 1848 při představování nové vlády. Bacha zařazuje mezi ministry „smýšlení nového demokratického“.²³ K těmto ministrům zařazuje též Antona Doblhofa a Friedricha Theodora Hornbostela. Předpokládá jejich pozitivní působení ve vládě, se sympatiemi se zmiňuje o jejich představě mohutného samostatného Rakouska. Upozorňuje, že za tuto představu jsou napadáni na frankfurtském sněmu ze strany stoupců velkoněmecké myšlenky. Havlíček také vidí nadějně vyhlídky v možné federalizaci Rakouska. Dále se o Bachovi zmiňuje v souvislosti s přijetím nové ústavy. Bacha považuje za liberálního politika, který se s přispěním dalších členů sněmu snaží o vytvoření ústavy, jež bude vstřícná vůči všem národům i císaři, a proto není důvod obávat se, zda císař ústavu přijme. Bach „... pravil ve sněmu, že se strany konstituce stane sjednocení mezi sněmem a císařem, že císař konstituci od sněmu vypracovanou ze svobodné vůle přijme.“²⁴ Když se Havlíček v prosinci 1849 znepokojeně vyjadřuje k politické situaci a cenzuře tisku, stále Bacha považuje za liberála a zprávy o jeho odstoupení z funkce ministra považuje za nepříznivé. Také se obává, že vláda nemá v úmyslu přijetí ústavy. „... jsme již pevně přesvědčeni, že nemá vláda žádný oumysl v brzkém čase nám navrátiti zákonitý konstituční pořádek. (...) K tomu se ještě rozšiřují velice znepokojující zprávy o změnách v ministerstvě, jmenovitě o odstoupení p. ministra Bacha...“²⁵ Zlom nastává v lednu 1850, kdy Havlíček zveřejňuje článek Vládní kroky, z něhož je patrné, že Bacha přestává vnímat jako liberálně smýšlejícího politika. Vyjadřuje obavy, že místodržící zemí Rudolf Stadion působil liberálněji než Bach. V květnu poté v článku Sliby a obležení upozorňuje na přetrvávající nepříznivou politickou situaci. Stále nebyly svolány zemské sněmy a nejsou patrné žádné skutečné známky konstitučního života. Zemské ústavy byly vydány, ale v Praze i na jiných místech stále platí stav obležení, a ústavy tudíž nevstoupily v platnost. O Bachovi se zmiňuje v souvislosti se zmínkou v jiných novinách, že ministerstvo se připravuje na svolání zemských sněmů. Z článku je však patrná Havlíčkova nedůvěra vládě i ministru Bachovi. Vyjadřuje své obavy, že „... si naše nynější vláda v absolutismu libuje a ústavě přízniva není.“²⁶ O půl roku později v článku Naše nynější postavení (22.6.1850) je již Havlíček zcela přesvědčen, že Bach nyní v politice uplatňuje zcela

²³ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Čeští deputovaní na sněmu říšském a jejich nynější postavení k ministerstvu (N. n. 10. září 1848). In: *Lid a národ. Úvahy a články z let 1845–1851*. S. 142.

²⁴ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. O sankci císařské (N. n. 22. října 1848). Tamtéž, s. 153.

²⁵ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Zápověď „presse“ (N. n. 11. prosince 1849). Tamtéž, s. 399.

²⁶ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Sliby a obležení (Slovan 29. května 1850). Tamtéž, s. 260.

neliberální přístup a odhaluje jeho přetvářku ve veřejném vystupování. „*Nám velmi mnoho záleží na tom, aby obecnstvo naše dobré ponětí mělo o panu ministru Bachovi, který umí tak liberálně mluvit a tak krásně psát ve svých instrukcích, jenžto ale zcela jinak jedná, který se umí nechat představovat tak, jako by on sám byl ještě poslední hráz proti absolutismu, ale jenžto jest právě nejschopnějším a nejpotřebnějším nástrojem k nenáhlému obmezování všech konstitučních práv. Věřu! mnoho se proměnilo od té doby, co p. dr. B. táhl na koni proti císařskému hradu ve Vídni, až do nynějška, kdežto tentýž p. Bach co veliký vezír vládne vojensky nad větší polovicí nešťastného Rakouska.*“²⁷ V letech 1850 a 1851 Havlíček píše o Bachovi zejména v souvislosti s pochybnými postupy při zatýkání a fungováním tajné policie. „*... nikdo by v panu ministru Bachovi nebyl před r. 1848 hledal tolik schopností k této vznešené vědě absolutních států.*“²⁸ Zmiňuje například „*... tajné vojenské soudy v Praze, ve Vídni, ve Lvově (...)* a (...) *jak se lidé v noci chytají, odvázejí, přes rok již zavření jsou a vyšetřují, aniž se ví proč.*“²⁹ Ironicky připomíná, že „*Pan ministr Bach pravil kdysi ve Vídni ve sněmu (nestojí mi za to, abych hledal v protokolech, kterého datum(!)), že prý vláda nezavede žádné politické tendenční procesy.*“³⁰

Dále se Havlíček zmiňuje o Bachovi v souvislosti s reorganizací obecní samosprávy, poprvé v článku Uspořádání obcí místních (Interpelace k panu ministru vnitřních záležitostí) ze dne 30. 9. 1849. „*V přednesení pana ministra dra Alex. Bacha (...) čtete (...) tato chvalitebná slova: (...) Obec místní nesmí býti pokládána ani za náhodné spojení osob, ani za místní spolek lidí, jenž pouze pro administraci a ulehčení státního života se sestoupili (...)* Máme až posud příliš velkou úctu k panu ministru Bachovi (...) a nemůžeme sobě tedy nikterak vysvětliti nynější jednání s obcemi našimi ze strany ouřednictva.“³¹ Ačkoliv jednání úředníků v souvislosti se změnou uspořádání obcí, tedy jejich spojování do větších celků, není v souladu s obecně prezentovanými názory Bacha, Havlíček předpokládá, že úředníci pouze špatně pochopili ministerské instrukce a neznají obecní zákon. V tu dobu stále Bacha považuje za liberálního politika, který podporuje a respektuje obecní samosprávu, a jehož

²⁷ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Naše nynější postavení (Slovan 22. června 1850). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan*. S. 289.

²⁸ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 16. dubna 1851). Tamtéž, s. 491.

²⁹ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 29. června 1850). Tamtéž, s. 297.

³⁰ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 26. června 1850). Tamtéž, s. 293.

³¹ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Uspořádání obcí místních (Interpelace k panu ministru vnitřních záležitostí) (N. n. 30. září 1849). In: *Lid a národ. Úvahy a články z let 1845–1851*. S. 337.

přáním bylo pouze umožnit spojení obcí, které si to tak přejí. Havlíček předpokládá, že na základě jeho upozornění dojde k nápravě. Opětovně poté dává najevo svůj nesouhlas s reorganizací českých obcí v červnu následujícího roku. Reaguje na Bachův výrok při návštěvě Celji „*Teprva nyní znám okolnosti Slovinců!*“³² Ironicky se vyjadřuje ke způsobu jakým Bachovo ministerstvo provedlo reorganizaci obecní správy, aniž by ministr podnikl cestu po Čechách. „*Ó jak mnoho se ještě pan Bach naučí na svých cestách po Rakousku a jaký z něho bude schopný ministr vnitřních záležitostí, až procestuje celé Rakousko! Jen kdyby dal bůh, aby pan ministr tyto cesty brzo nastoupil, než zatím celé Rakousko zorganizuje. Jak by to pak muselo pana ministra mrzeti, kdyby se teprve po organizaci své naučil všechny okolnosti znát! – Škoda kupř., že se nenaučil české okolnosti dříve znát, než stvořil naše ubohé podkrajské úřady, které již brzy pomrou od nesmírného namáhání! Škoda také, že pan Bach necestoval dříve po Čechách, než nařídil organizaci našich obcí. Ach škoda přeškoda!*“³³ Velmi kriticky se vyjadřuje k centralizaci a dementuje tvrzení vládních novin Reichszeitung, že vláda usiluje o možnost svobodného rozhodování ve vnitřních záležitostech jednotlivých zemí pod záštitou jednotné centrální moci. „*Silnou pásku centrální moci ovšem všude vidíme, ale z toho svobodného pohybování jsme, přísám bůh, ještě málo zakusili. (...) Každý úřednický výložek, každá mašlička jest z Vídně předepsána, a přece prý máme svobodné pohybování ve svých vnitřních záležitostech!*“³⁴ Pouze o týden později pak upozorňuje na problém v obecním zákoně, jež po aktualizaci odebral občanská práva usedlíkům („domkářům“), kteří platí nejnížší daně. Je znepokojen touto nerovnoprávností a diskriminací chudších obyvatel. Obává se, že Bach si je toho vědom, ale obyvatelstvo se snaží rozdělovat cíleně. „*Co je moc, to škodí! Když ani usedlí lidé, majíce své domky, nemají toho nejmenšího práva občanského, - kde jest jen stín té vaší rovnoprávnosti? – Že tím v obcích jen samé nesvornosti a různice povstanou, že se tím klade vlastně počátek k nepřátelství mohovitějších a chudších tříd občanstva venkovského, - to snad každý nahlíží, a především asi sám pan ministr a doktor Bach. Ale snad se to právě proto ustanovilo*“.³⁵

³² HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 1. června 1850). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan*. S. 271.

³³ Tamtéž, s. 272.

³⁴ Tamtéž, s. 274.

³⁵ HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 8. června 1850). Tamtéž, s. 275–276.

Havlíček Bacha několikrát zmiňuje také v souvislosti s cenzurou tisku. Když nový český časopis ve Vídni hledá redaktora, Havlíček upozorňuje, že „... budou jeho skuteční ředitelé pan dr. Beck, příruční úředník v ministerstvu pana Bacha, a pan Josef Jireček, též příruční úředník, v ministerstvu hraběte Thuna...“³⁶ Podle Havlíčka by měla být skutečnost, že časopis spadá pod vládu veřejně přiznávána. „My nemáme nic proti tomu, když ministerstvo vydává neb vydávati nechá své vládní noviny – (ačkoli jich máme nyní již velmi mnoho), avšak myslím, že jest nejlepší cesta rovná! Říci zrovna a bez obalu: „časopis tento bude zastávat ministerstvo a vládu, dozvíte se z něho, kterak smýšlí ministerstvo!“ to se nám zdá nejmoudřejší cesta.“³⁷ Bacha označí zodpovědným za cenzuru tisku v článku, v němž reaguje na zapovězení Slovanu v Praze. „Rozuměti totiž sluší, že všechny tyto záповědi vždy se dějí hlavně působením pana Bacha, který se jen za vojenské úřady ukrývá: to jsme pozorovali při Presse, to při zákazu Národních novin, totéž musí každému padnouti hned do oka při Slovanu...“³⁸ Navzdory cenzuře je však Havlíček odhodlán ze svých zásad neustoupit. Obává se pouze toho, že by za jeho novinářskou činnost mohl být trestán celý národ. „... připomínáme jen tolik, že by nám žádná mírnost, žádné slevení v požadavcích nikterak nespomohlo. Nynější vládě nelíbí se pouze způsob našeho psaní, jí se též nelíbí naše zásady...“³⁹ Zdůrazňuje proto, že zodpovědnost za články ve Slovanu nese pouze on sám. „... nebudiž tedy považován Slovan co orgán některé strany, nýbrž pouze časopis vedený podle mého osobního přesvědčení, za které беру jenom já sám odpovědnost před svým svědomím, před národem a zákonem, a musí-li to býti, i před násilím.“⁴⁰

Bach si získal důvěru široké veřejnosti prostřednictvím aktivní účasti na revolučních událostech v březnu roku 1848 ve Vídni. Proto i Havlíček z počátku vkládá do Bacha velké naděje. Věřil, že jeho účast ve vládě přinese pozitivní změny. Ačkoliv se mu vývoj politické situace nezdá příznivý, o Bachově liberálním smýšlení začíná pochybovat až v lednu roku 1850 a v červnu téhož roku veřejnosti odhaluje Bachovu přetvářku. Od té doby proti Bachovi ostře vystupuje. Často k popisu současných událostí ironicky dodává, jaký byl

³⁶ HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 19. června 1850). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan*. S. 287.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. Naše nynější postavení (Slovan 22. června 1850). Tamtéž, s. 288.

³⁹ Tamtéž, s. 289–290.

⁴⁰ Tamtéž, s. 290.

Bach zpočátku revolucionář. Vývoj Havlíčkova názoru na Bachovo jednání je velmi dobře vidět v článcích týkajících se obecní samosprávy. Havlíček nejprve předpokládá, že úředníci pouze nepochopili instrukce, později, když Bacha prohlédne, vysmívá se jeho neznalosti českého prostředí, a nakonec se obává, že Bach zcela vědomě organizuje obecní samosprávu nevhodným způsobem.

4 FELIX LUDWIG JOHANN SCHWARZENBERG (1800–1852)

Kníže Felix Schwarzenberg nastoupil v 18 letech k vojsku a rychle stoupal po kariéřním žebříčku. Strávil mnoho let na cestách po světě, byl vyslán jako attaché do Petrohradu, v rámci diplomatických jednání navštívil také Paříž, Londýn, Rio de Janeiro a Lisabon. V roce 1829 se na dva roky přemístil na velvyslanectví v Paříži a v roce 1831 byl poslán jako legační rada do Berlína. Po smrti otce strávil nějaký čas studiem antiky v Itálii. Posléze na různých místech Itálie od roku 1836 až do roku 1848 pobýval jako velvyslanec. V té době se již v Itálii přestal cítit vítán kvůli silícímu hnutí za sjednocení Itálie, které podporoval také papež Pius IX. Dne 25. března 1848 byl svědkem toho, když strhla mládež rakouský znak z budovy velvyslanectví. To ho pobouřilo a vydal se do Vídně, aby v armádě vedl tažení proti Itálii. Ve vojenských taženích byl velmi úspěšný, byl také součástí císařského vojska, které vtrhlo 6. října 1848 do Vídně potlačit revoluci. Následně byl pověřen sestavením ministerstva. Rozpusťil zasedání říšského sněmu ve Vídni a přesunul jej do Kroměříže. V novém ministerstvu oficiálně potvrzeném 21. listopadu 1848 se stal předsedou vlády. Schwarzenberg trval na udržení jednotného Rakouska. Na jednáních rakouských a pruských zástupců 28. listopadu 1850 se mu podařilo pro Rakousko vyjednat velmi výhodné mírové podmínky a získal si tak oblibu u široké veřejnosti, mnohá města ho jmenovala svým čestným měšťanem. Usiloval o to, aby sjednocené Rakousko bylo součástí sjednoceného Německa. Toho se již nedožil, v roce 1852 zemřel náhle raněn mrtvicí.

Havlíček se poprvé zmiňuje o Schwarzenbergovi v lednu roku 1849 v článku Hlasování o suverenitě národu, v němž reaguje na článek vídeňských novin Lloyd. Noviny informují, že se na Kroměřížském sněmu spojila radikální pravice s radikální levicí ve společnou opozici proti ministerstvu (vládě), Schwarzenberga považují za schopného ministra, který je schopen tuto situaci vyřešit ve prospěch Rakouska. Havlíček nepokládá tyto informace za věrohodné, neboť je známo, že tyto noviny podléhají ministru Stadionovi. Pochybuje o tom, že Schwarzenberg je liberální politik a vyjadřuje obavy, že by mohlo dojít k rozpuštění sněmu a vlně dalších revolucí. *„To jest srozumitelné! Jestli sněm neposlechne, bude rozpuštěn, a mocné ministerstvo Schwarzenbergovo založí konstituční monarchii a sjednocené Rakousko, to jest, aby tomu každý rozuměl, ministerstvo dá oktrojovanou konstituci a zavede starou centralizaci v novém, ještě dražším kabátě než byla ta stará,*

*a položí tím pevný základ – k nové revoluci.*⁴¹ Radí proto vyčkat, zda císař vyhoví lidu a odvolá ministerstvo nebo zda naopak podpoří ministerstvo. *„My radíme srdečně k tomu, aby národové tiše, ale s vědomím křivdy utrpené všechno snášeli, čekající na další vyvinutí věcí.*⁴² Ačkoliv se Havlíček obává možnosti, že Kroměřížský sněm bude zrušen, je si jist, že by se vládě tato nespravedlnost časem vrátila. Zmiňuje také, že čeští zástupci připravili návrh ústavy, který podle něho musí přijmout každý *„rozumný a liberální federalista“*⁴³. V dubnu po rozpuštění Kroměřížského sněmu Havlíček píše o nejasné a nejednotné politice vlády, konkrétně zmiňuje rozdílnost mezi politikou dvou ministerstev *„... jedno se jmenuje Schwarzenberg, druhé Stadion-Bach...“*⁴⁴. Zatímco Stadionova považuje za liberálně smýšlejícího politika, který usiluje o skutečnou rovnoprávnost, o Schwarzenbergovi píše, že *„... smýšlí ve všech těch pádech zcela jinak...“*⁴⁵ Havlíček vidí řešení ve svolání zemských sněmů, apeluje na vládu, aby se nebála svolat také český sněm. Chápe, že se vláda bojí útočnosti českých politiků, ale zdůrazňuje, že český národ si je vědom benefitů, jaké mu příslušnost k Rakousku přináší, a chce pouze uznání svobody národů nikoliv jen další plané sliby a odkládání. *„... my myslíme, že nyní ministerstvo skutečně lituje rozpuštění sněmu Kroměřížského. Ale proč se stydí projevit tuto lítost, proč nespěchá napravit to, co se napravit dá, než bude pozdě? (...) Uvidíme nyní poslední důkaz, svolá-li ministerstvo zemské sněmy, z čehož poznáme, chce-li se budoucně opravdu držeti konstitučních zásad.*⁴⁶ Předpokládá, že pokud sněmy svolány nebudou, bude to mít nepříjemný dopad na vládu, která tak definitivně ztratí důvěru národů. V červnu roku 1850 pak Havlíček píše o Schwarzenbergovi jako o politikovi, kterému se nedá důvěřovat. Reaguje tak na článek v Reichszeitung o tom, že nové české noviny budou nezávislé a může se do nich připojit každý, kdo bude sympatizovat s jejich programem. Havlíček ale již žádnému programu nevěří, Schwarzenberga opět zmiňuje v souvislosti s rozpuštěním Kroměřížského sněmu. *„Když četl pan Schwarzenberg v Kroměříži svůj program při nastoupení ministerstva svého, tleskal celý sněm radostí a spokojeností rukama – kterýžto sněm brzy nato rozehrán jest.*

⁴¹ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Hlasování o suverenitě národu (N. n. 11. ledna 1849). In: *Lid a národ. Úvahy a články z let 1845–1851*. S. 169–170.

⁴² Tamtéž, s.170.

⁴³ Tamtéž, s.171.

⁴⁴ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Dvojice ministerská a sněmy (N. n. 29. dubna 1849). Tamtéž, s. 241.

⁴⁵ Tamtéž, s.242.

⁴⁶ Tamtéž.

*Od té doby nedržíme nic na žádné programy – nýbrž jen na skutky.*⁴⁷ Svůj nesouhlas se Schwarzenbergovým konáním dává Havlíček naposledy 7. 8. 1851, když reaguje na článek ve Vídeňském deníku, který Havlíčkovi vyčítá, že opustil své dříve mírné zásady. *„Ovšem že jsme, vidouce již směr patrný ministerstva Schwarzenbergova, museli se chovati zcela opozičně: tím jsme ale dokonce „nenastoupili šlépěje těch, proti kterým jsme dříve bojovali“, jak praví Vídeňský deník. Neboť ti, proti kterým jsme bojovali a které jsme přepjatce nazývali, dělali opozici proti liberálnímu ministerstvu Doblhoffovu, které jsme my zastávali: my ale jsme v opozici proti ministerstvu Schwarzenbergovu, o kterém nyní každý ví, jaké jest. V tom tedy jest přece maličký rozdíl.*⁴⁸

V říjnu vychází články, v nichž se Havlíček snaží pomoci svým čtenářům zorientovat se v názvech politických stran. Využívá přitom etymologie slov i toho, jak různě jsou tato pojmenování vnímána v současnosti. Mnoho lidí není vzdělaných v politice a nevyznají se v ní, strany proto mohou občany šidit a lákat je nepoctivě ke své podpoře – například mást svým názvem oproti skutečnému programu. Upozorňuje, že právě toto klamání názvem je velkým nebezpečím pro společnost. *„To přec každý nahlíží, že strana, která svou absolutistickou choutku zcela nahlas vytrubuje a jako ze střež hlásá, méně nebezpečná jest svobodě a konstituci než ta strana, která sice ustavičně slovy za konstitučně smýšlející se vydává, skutky ale ustavičně libovolně vládne a všude v jiných zemích ke zničení konstitucí nápomocna jest a poznenáhla doma jednu podporu svobody po druhé kácí a zničuje.*⁴⁹ Ačkoliv existuje mnoho různých politických stran, Havlíček zmiňuje, že zcela jednoduše lze všechny tyto strany rozdělit na ty, které hájí spravedlnost a rovnost před zákonem, a na ty, které naopak usilují o nesvobodu. *„Poctivé a spravedlivé“ strany se neumějí spojit společným cílem, protože každá chce k tomuto cíli dospět jinou cestou. Často se pak stává, že se tyto strany snaží bojovat proti sobě, a proto vyhrává strana despotická. Havlíček navrhuje: „... aby všechny svobodomilovné strany tak dlouho dohromady spojeně jednaly, až pojistí možnost, aby dle vůle většiny národů řízeny byly všechny záležitosti: pak teprve jest čas, aby každá z těchto svobodomyslných stran hleděla prorazit to, co za dobré uznává, jestli totiž dovede ke svému mínění nakloniti většinu občanstva. Zvláště za našich časů*

⁴⁷ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 29. června 1850). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan. S. 296.*

⁴⁸ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Slovan se loučí s Vídeňským deníkem (Slovan 7. srpna 1851). Tamtéž, s. 531.

⁴⁹ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Strany politické (Slovan 2. a 19. října 1850). Tamtéž, s. 380.

a v nynějších okolnostech bylo by takového svorného působení všech milovníků svobody a práva nanejvýš zapotřebí...⁵⁰ Upozorňuje, že tato pojmenování jsou lidem často nejasná a jejich platnost se také může měnit vzhledem k okolnostem. „Za knížete Metternicha jmenoval se leckdo liberálním, který nyní největším jest reakcionářem, a snad považovala římská vláda za Řehoře a neapolitánská knížete Metternicha ještě za přílišného liberalistu. Práví se, že si hrabě Khevenhüller, bývalý komandant v Praze, na nynějšího prvního ministra Schwarzenberga stěžoval co na demokrata, a jisto jest, že Haynau vyhlásil nynější ministry za demagogy atd.⁵¹

V lednu roku 1851 Havlíček reaguje na tvrzení vládních novin, „... že prý „kníže Schwarzenberg uzavřel v Drážďanech revoluci“. Chtějí tím tyto úslužné vládní časopisy toliko říci, jako že od této doby zase všechno do předešlých pokojných kolejí navraceno jest, že mocnosti otřásající celou Evropou r. 1848 již do konce pokořeny a jako ze světa vymazány jsou od knížete Schwarzenberga na sjezdu drážďanském?!⁵² Havlíček takového Schwarzenbergovo jednání považuje za krátkozraké, podle něho je nemožné revoluci násilím uzavřít. „Zavřítí, ukončiti revoluci! – pěkně řečeno a dobrá věc, kdyby se jen revoluce dala zavřít jako drůbež do kurníka. Revoluce se neuzavírá lstí, násilím, reakcí, lidovládou; tím se jen revoluce zarazí jako voda hrází, aby se jí tam tím více za hrází nashromáždilo. Revoluce se platně uzavírá jen moudrou a právní vládou, poctivým vyplněním spravedlivých a rozumných žádostí většiny.⁵³ Dává za příklad Anglii nebo Belgii, kde mají lidé rovnost před zákonem a zároveň není ohrožena pozice trůnu. Schwarzenberga též označuje za obdivovatele Metternicha a zdůrazňuje, že následovat Metternicha se Schwarzenbergovi zcela jistě nevyplatí. „Známo jest, alespoň se všeobecně myslí, že kníže Schwarzenberg, nynější první ministr, velice obdivuje státnické moudrosti a schopnosti knížete Metternicha: ale uznává-li jej za svého mistra, proč tedy nepováží, že všechny tyto cesty knížete Metternicha vedly jen k roku 1848!⁵⁴ Havlíček je přesvědčen, že Schwarzenbergově vládě „... se jednalo jen o zrušení právní a ústavní vlády vůbec a o poslušné upevňování libovlády.⁵⁵

⁵⁰ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Strany politické (Slovan 2. a 19. října 1850). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan*. S. 383.

⁵¹ Tamtéž, s. 386.

⁵² HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Uzavření revoluce (Slovan 22. ledna 1851). Tamtéž, s. 438–439.

⁵³ Tamtéž, s. 442.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž, s. 440.

Dne 5. 2. 1851 Havlíček Schwarzenbergovi věnuje krátkou zmínku v souvislosti s jednáním o údajně hrozící válce s Pruskem. „*První ministr, kníže Schwarzenberg, jel za JMC do Tyrolska. Bude prý tam nějaké rokování s králi německými spojenými s Rakouskem proti Prusku.*“⁵⁶ Havlíček nevěří v to, že by skutečně hrozila válka a ironicky dodává, že válka s Pruskem nastane tehdy, až bude ministerstvo vstřícné ke Slovanům. „*Ostatně při tom při všem nevěříme ještě na vojnu s Pruskem, neboť jest jen jedna jistá známka, dle které s jistotou na vojnu s Pruskem budeme moci souditi, totiž až zas počne ministerstvo nám Slovanům, a zvláště Čechům příznivější tvář ukazovat.*“⁵⁷ O dva měsíce později pak upozorňuje, že „... zásluha o udržení pokoje náleží jenom pruské vládě, která se raději pokořila před Rakouskem a raději snášela nespokojenost největší části, ba skoro všech občanů svých, vojnu žádajících, než by byla počala vojnu. Každý přece víme, že nezačali Prušáci vojnu strojiti, nýbrž kníže Schw., a také nyní všichni víme a vidíme, že věci mezi Pruskem a Rakouskem stojí nyní zrovna zas tak, jako stály před strojením této vojny. Neodvislý občan, který nechce pochlebovat, tázal by se tedy: Načpak vlastně udělal náš první ministr takovou velikou útratu na přípravy vojenské v našich beztoho velmi smutných okolnostech? Nač obtěžoval i vojsko, i občanstvo maršem a ubytováním? Co tím docílil? – Snad udržení pokoje? Tohoť by byl laciněji docílil i bez těch maršů, bez ubytování! A byli bychom právě tak daleko s Pruskem, jako jsme nyní! Náš pan ministr ovšem neměl ani pravý úmysl vojnu vésti, nýbrž chtěl jen Prusko (vlastně pruskou královskou rodinu) zastrašiti, aby se poddalo pod přednostství Rakouska...“⁵⁸

Velkým tématem je pro Havlíčka to, jak je Schwarzenberg vládními novinami prezentován jako ministr oblíbený mezi širokou veřejností a s tím související děkované dopisy. „*Ze všech stran – praví vládní noviny – zasílají se knížeti Schwarzenbergovi poděkovací adresy, že zachoval evropský pokoj! Šťastní lidé, kteří si umí všude najít příčinu k děkování a pochlebování.*“⁵⁹ Upozorňuje, že se ale nikde nezmiňuje skutečnost, že už sama příprava na případnou válku Rakousku přinesla nepříjemnosti. „*Zdálo by se, že bychom všichni plakati měli nad tím, že vláda bez potřeby nesmírné přípravy konala k vojně, a tak zase veliké dluhy na zem uvalila, bez potřeby vojska dlouhými pochody a*

⁵⁶ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 5. října 1850). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan.* S. 392.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Pro okolí opočenské a také dále (Slovan 5. dubna 1851). Tamtéž, s. 488.

⁵⁹ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 5. února 1851). Tamtéž, s. 452.

obyvatelstvo ubytováním a přípřežemi mořila: ale proto přece děkují ještě za to, že – prý vojna nevypukla.“⁶⁰ Havlíček poukazuje na to, že děkovné dopisy Schwarzenbergovi nemohou vypovídat o nějaké důvěře v jeho politické působení, protože pravé projevy důvěry by byly patrné v běžném fungování společnosti a to nejsou. To odpovídá jeho přesvědčení, že nestačí pouze slova, ale je potřeba konat. „... ustavičně ujišťují pana Schwarzenberga o své důvěře a spokojenosti, nemohou se vynaděkovati, a přece... přece nechtějí svou důvěru ukázati zvučícím způsobem. Zvučící způsob důvěry jest vyndat schované dvacetníky, brát banknoty zase tak jako stříbro, a stříbro ne dráž než banknoty, to by byla ta pravá důvěř v knížete Schwarzenberga, ne ale adresami a podpisy.“⁶¹ Stejně skepticky vnímá i udělování čestného občanství Schwarzenbergovi. „... ze všech stran podávají knížeti Schwarzenbergovi poděkovací adresy – tu za udržení pokoje, tu za jeho politiku a bůhví zač ještě, jedno město po druhém pospíchá udělovati našemu prvnímu ministru čestné měšťanské právo.“⁶² Veškeré tyto děkovné dopisy jsou podle Havlíčka pouze výsledkem agitace vládních novin. „Ostatně jest to věru směšné s takovými adresami důvěry, které si vlády samy dávat nechají. Žádal císař Josef II. od sedláků jakých adres důvěry? A na druhé straně, kdyby byli političtí úřadové pro knížete Metternicha v lednu 1848 žádali podobným způsobem adresy důvěry a spokojenosti a poděkování za udržení evropského pokoje, kdož pochybuje, že by se nebylo sešlo ještě více podpisů než snad nyní?“⁶³ Poslední článek, v němž se na téma děkovných dopisů se zmínkou o Schwarzenbergovi vyjadřuje, jen opětovně potvrzuje svůj nesouhlas se zasíláním děkovných dopisů a to, za jak nepravdivé a nevěrohodné tyto projevy vděčnosti považuje. „... kdo dává poděkovací adresu knížeti Schwarzenbergovi, musí napřed věděti, že bude od vládních novin pochválen, od opozičních pohaněn. Všechno přijde jen na to, která strana pravdu má. Já alespoň myslím, že by kníže Schwarzenberg asi velmi málo adres poděkovacích dostal, kdyby neměl v rukou svých tolik moci.“⁶⁴

⁶⁰ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 5. února 1851). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan*. S. 452.

⁶¹ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 22. března 1851). Tamtéž, s.477.

⁶² Tamtéž, s. 476.

⁶³ Tamtéž, s. 477.

⁶⁴ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Pro okolí opočenské a také dále (Slovan 5. dubna 1851). Tamtéž, s. 488.

Havlíček od počátku Schwarzenberga nepovažuje za liberálního politika a obává se, že jeho jednání by mohlo vyvolat další vlnu revolucí. Je přesvědčen, že Schwarzenberg není zastánce rovnoprávnosti národů. Posměšně komentuje Schwarzenbergovo údajné zabránění válce s Pruskem. Je přesvědčen, že celá tato situace je pouze uměle vykonstruovaná, protože Schwarzenberg chtěl demonstrovat vojenskou převahu Rakouska nad Pruskem. Stejně tak zasílání děkovných dopisů Schwarzenbergovi považuje pouze za projev jeho politické moci a jeho zásluhy na zajištění míru odmítá.

5 FRANZ SERAPH STADION (1806–1853)

Stadion studoval práva, v 21 letech nastoupil jako koncipient při politické správě v Dolních Rakousích, poté působil v haličském guberniu, v Innsbrucku a ve Vídni. Roku 1841 se stal guberniálním sekretářem rakouského Přímoří, kde působil reformátorsky, pomohl zde například zlepšit školství. Dále působil také jako guvernér v Terstu a Haliči. V Haliči v letech 1847 a 1848 pomohl se zavedením pořádku, podporoval rovnost národů a mezi lidmi byl oblíben. Po březnových událostech se projevil jako konzervativce a jeho oblíbenost mezi lidmi klesala, díky podpoře rusínských sedláků a poslanců byl však v Haliči zvolen za říšského poslance. Ve Schwarzenbergově ministerstvu (od 21. listopadu 1848) zastával post ministra vnitra. Jelikož nadále usiloval o národní svobody, lidé mu věřili ohledně nového uspořádání Rakouska. Již v červnu roku 1849 musel ze zdravotních důvodů ministerský post opustit a nadále se již v politice nemohl angažovat.

První zmínka o Stadionovi pochází až z konce března roku 1849. V Národních novinách v článku Vysvětlení nynějších okolností Havlíček konstatuje, že nynější politická situace je výsledkem přepjatosti a reakcionářství některých stran. Kdyby tyto strany nespolupracovaly, přestože patrně nespolupracovaly cíleně, nedošlo by nyní k pádu Stadionova ministerstva. Havlíček upozorňuje, že on sám vždycky hájil liberální politiky, dříve Doblhoffa a nyní Stadionova. Ohrazuje se také vůči výtkám stran některých politiků, že by měl být reakcionář. *„Ať si nyní každý přečte to, co tenkrát se psalo v Národních novinách, kolikrát jsme to napřed prorokovali, že po pádu ministerstva Doblhoffova bude následovati Stadionovo?! Avšak co se stalo, již se nazpět vrátit nedá, a jediný užitek jest pro budoucnost – dobré poučení a výstraha.“*⁶⁵ Pokračuje s tvrzením, že každý by byl dnes rád, kdyby bývalo Doblhoffovo liberální ministerstvo přetrvávalo. Na začátku dubna se Havlíček o Stadionovi jen letmo zmíní jako o politikovi, který nejedná v souladu se svým obecně prezentovaným záměrem. *„... poněvadž pan ministr Stadion, ještě když jsem byl na sněmu, podal poslancům svůj návrh obecního řádu k posouzení, který ačkoliv měl na čele: „Základ svobodného státu je svobodná obec“, přece podával ještě méně svobody, než měly za starodávna. Poněvadž ale pan hrabě Stadion jest ministrem vnitřních záležitostí, mohl jsem dobře mysliti, že takový*

⁶⁵ HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. Vysvětlení nynějších okolností (N. n. 30. a 31. března 1849). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan*. S. 186.

řád zaveden bude.“⁶⁶ Obdobně o Stadionovi Havlíček píše také o dva roky později v článku Sněm království českého. „Hrabě Fr. Stadion, bývalý ministr vnitřních záležitostí, úhlavní centralista, ale přece proto upřímnější konstitucionalista než nynější ministerstvo, podřekl se jednou, mluvě o náměstnicích a krajských vládách, asi v tento smysl: „Krajské vlády musí býti tak určeny, aby se jimi dalo vésti všeliké spojení jednotlivých krajin s ministerstvem a aby po zrušení náměstnictví samy mohly řídit země. Neboť náměstnictví nebudou déle trvati než zemské sněmy!“ Tj. jinými slovy: My centralisté považujeme zemské sněmy jenom za nevyhnutelné zlé, kterému se ještě v tento čas vyhnouti nemůžeme. Postaráme se o to, aby co možná nejdříve přestaly i s náměstnickými úřady, které rovněž tak nenávidíme jako zemské sněmy. – Tu máme nejlepší vodítko, abychom si představili, jak smýšlí nynější vláda o sněmích, která v ohledu centralizace úplně přijala starý plán Stadionův. (...) Hle, tu máme k tomu výklad, mezi vším provizorním jsou náměstníci v Rakousích a s nimi i zemské sněmy nejprovizornější a centralisté čekají jen na příhodnou dobu, aby oběma mohli říci vale!“⁶⁷ Podle Havlíčka federalisté mají stejně nepřátelský postoj vůči centralizaci. Přesto by se však vláda neměla bát povolit svolání českého zemského sněmu. Upozorňuje, že když v roce 1848 ostatní země měly své zemské sněmy, český sněm se nekonal, a tak v Čechách vše zůstalo stejné jako před rokem 1848. Proto se vláda nemusí bát nějakých českých snah, jak zamezit centralizaci, na sněmu by se řešily důležitější věci a zcela v souladu s oktrojovanou ústavou. „... budou všichni mluvit jenom o zemských důchodech, jejich moudrém užití k prospěchu země, (...) o lepším zřízení chudých a dobročinných ústavů, o zamezení žebroty, o zvelebení orby a průmyslu, o moudrém zřízení obecních záležitostí v mezích ústavy dané, o zvelebení nižších škol atd. atd. O všech těchto věcech budeme mluvit a navrhopvat tak, aby se to Němcům našim neméně líbilo než Čechům a aby vláda proti tomu ani nemohla něco namítati.“⁶⁸

Stadiona zmiňuje jako ministra, jehož politika je opoziční vůči Schwarzenbergovi, jeho politickou činnost hodnotí kladně a považuje ho za liberálně smýšlejícího politika, který usiluje o skutečnou rovnoprávnost národů.

⁶⁶ HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. Porotní soud nad redaktorem Národních novin pro článek Výklad oktrojované ústavy od 4. března v čísle 62 Národních novin (N. n. 14. a 15. dubna 1849). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan*. S. 192.

⁶⁷ HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. Sněm království českého (Slovan 15. ledna 1851). Tamtéž, s. 430–431.

⁶⁸ Tamtéž, s. 432.

Další články, v nichž Havlíček zmiňuje Stadionovo jméno, vycházejí až v roce 1850, kdy se již Stadion v politice neangažuje. Například v článku Strany politické, když upozorňuje, že pojmenování stran jsou často používaná nesprávně, manipuluje se s nimi, aby posloužily cíli, např. každého, kdo se vládě nelíbí, označí vláda za radikalistu. „*Vždyť pak také kupř. považoval kníže Windischgrätz hraběte Stadiona za radikalistu a za demokrata...*“⁶⁹ Dále pak v článku Co to jest byrokracie?, když se brání různým nařčením stran své osoby, které zaslechl. „*... rozšiřovala o mně jistá strana, že jsem dostal od ministra Stadiona 40 neb 60 000 zl. stř., tu zas rozšiřoval jistý komisař policejní v Praze, že jsem prý já udal ono májové spiknutí, když mi zapovězeny podruhé byly Národní noviny, rozšiřovala zase o mně jistá strana, že jsem to naschvál sám způsobil, abych si prý mohl nechati předplatní peníze, atd. atd.*“⁷⁰

Havlíček vesměs píše o Stadionovi jako o liberálním politikovi, s kterým sympatizuje. Pozitivně hodnotí jeho úsilí o skutečnou rovnoprávnost národů. Vyčítá mu pouze to, že se prezentuje jako politik, který schvaluje samosprávnost obcí, přitom ale koná zcela centralisticky.

⁶⁹ HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. Strany politické (Slovan 2. a 19. října 1850). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan*. S. 380.

⁷⁰ HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. Co to jest byrokracie? (Článek sepsaný k poučení pana redaktora Pražských novin) (Slovan 11. červen 1850). Tamtéž, s. 282.

6 LEO LEOPOLD THUN-HOHENSTEIN (1811–1888)

Thun vystudoval práva na pražské univerzitě a po studiích se vydal na cestu po Evropě. Po návratu strávil nějakou dobu v Praze, kde se účastnil českých vlasteneckých snah. Učil se češtinu a studoval starší českou literaturu i literaturu novočeskou, ale sám se česky příliš dobře vyjadřovat neuměl. Byl též členem Musea královského Českého a patřil k zakladatelům Matice české, kde byl od roku 1842 členem Sboru pro vzdělání řeči a literatury české. Ve svých spisech hájil volný kulturní vývoj nejen Čechů ale také Slováků. V roce 1847 byl jmenován guberniálním radou v Haliči, v květnu roku 1848 byl jmenován místodržícím v Čechách, což vzbudilo naděje u české společnosti. Thun však sice projevoval sympatie k českým vlastencům, ve skutečnosti ale požadavky Čechů považoval za předčasné a příliš obsáhlé. Ačkoliv chtěl provést změny ve společnosti, nechtěl postupovat příliš ukvapeně, což způsobilo, že na veřejnost působil nevěrohodně. Brzy ho proto vlastenci přestali podporovat. Když v červnu roku 1848 vypuklo v Praze povstání, byl zajat a jeden den držen jako rukojmí. V červenci byl Thun zbaven své funkce, vídeňské vládě se nelíbilo, že žádal svolání pražského sněmu. Dne 22. srpna 1849 mu byl svěřen resort vyučování, v kterém působil značně reformátorsky. České školství bylo ovšem zanedbáváno, byly sice založeny české reálné školy, ale výuka probíhala zpočátku napůl v němčině. V roce 1861 se stal poslancem na českém zemském sněmu a v roce 1868 se pak kvůli politické situaci tohoto postu vzdal. Thun vždy zastával konzervativní politiku, ale zároveň vyjadřoval podporu české společnosti, hájil jednotu Českého království a podporoval české školství.

Havlíček poprvé píše o Thunovi 7. července 1848 v článku Něco o reakci. V úvodu článku vysvětluje, co znamená pojem reakce. *„Přičiňování a usilování těchto všech nepřiznivců svobody a zastaralých utlačovatelů lidu jmenujeme krátkým slovem reakce čili zpátečnictví, a každého takového reakcionářem čili zpátečníkem.“*⁷¹ Po svatodušních bouřích panuje ve společnosti obava, že by mohla být zrušena ústava. Havlíček poznamenává, že Thun slíbil konstituci zachovat. *„... naše nynější vláda hrabě L. Thun ubezpečuje nás veřejně tiskem, že se konstituce nikterak rušiti nebude. Vládní noviny, které*

⁷¹ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Něco o reakci (N. n. 7. července 1848). In: *Lid a národ. Úvahy a články z let 1845–1851*. S. 124.

zastávají ve všem mínění hr. Thuna, píší dokonce „o vykřičením fantomu (tj. strašidle) reakci.“⁷² Thunovi však příliš nevěří, jelikož ústava byla vyhlášena již před několika měsíci, ale v životě občanů se stále neprojevuje. „*Takto psáti a mluvíti jest ovšem věc snadná, ale jak těžko jest takovým slovům věřiti, když jim skutkové, a to po celé zemi, zcela odporují! (...) Již od polovice března máme konstituci na papíře, ale od té doby po čtyry měsíce nemohl se žádný sněm započítí! (...) Staré zřízení přestalo, nové se nezavádí! (...) Sněm jedině může nám pomoci, a kdo zdržuje sněm, jest ouhlavní nepřítel svobody, pořádku a blaha země.*“⁷³ Havlíček také konstatuje, že současná doba je chaotická a plná nejistoty, tisk je držen velmi zkrátka. O tom vypovídá i výtku, kterou Havlíček od Thuna obdržel. „*Redaktor N. n. byl pro dodatek v č. 59, jež k oznámení hr. L. Thuna od 21. června učinil,(!) a ve kterém o spiknutí pochybuje, před hr. L. Thuna na Hrad pražský povolán, tam přísně napomenut s výhrůžkou trestu při stejném pokračování.*“⁷⁴ V květnu roku 1850 Havlíček předkládá výklad části české zemské ústavy, čtenářům vysvětluje způsob, jakým se nově budou volit poslanci. S tímto novým systémem ostře nesouhlasí, protože česká většina má mít méně svých poslanců, než kolik jich má mít německá menšina. Vytýká Thunovi, že tuto ústavu stvrdil svým podpisem. „*A pan ministr hrabě Lev Thun, ten samý pan hrabě, který co mladý praktikant tak horlivě v Augsburských novinách a v knížkách dokazoval, jaká křivda se nám děje, ten samý hrabě Thun co ministr mohl míti to svědomí, aby podepsal tuto do nebe volající nespravedlnost a aby ji JMC co spolurádce k potvrzení schválil, přijímaje sám na sebe část odpovědnosti?*“⁷⁵ O měsíc později v článku Česká šlechta Havlíček zmiňuje Thuna jako jednoho z šlechticů, kteří ještě v roce 1847 zastávali liberální názory a stáli v opozici kancléři Metternichovi, ale „... od r. 1848 mnohého z nás pro podobné liberální řeči a spisy za buřiče a přepjatce prohlašovali.“⁷⁶

Havlíček ministra Thuna zmiňuje zejména v souvislosti se školstvím, první takový článek vychází v lednu 1850, když se jedná o zavedení čistě českých gymnázií. „*Soudíc podle bezpečných zpráv z Vídně, budou gymnasia v Čechách podle národnosti tak rozdělena, že se vedle čistě(!) německých založí také čistě česká, což jest mínění pana ministra osvěty*

⁷² HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Něco o reakci (N. n. 7. července 1848). In: *Lid a národ. Úvahy a články z let 1845–1851*. S. 124.

⁷³ Tamtéž, s. 125–126.

⁷⁴ Tamtéž, s. 125.

⁷⁵ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Naše zemská ústava (Slovan 8. května 1850). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan*. S. 258.

⁷⁶ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Česká šlechta (Slovan 1. června 1850). Tamtéž, s. 265.

hraběte Thuna. (...) Musíme vyznati, že dosavadní kroky p. ministra osvěty podávaly nám dobré svědectví, že v oboru jeho časem svým skutečně rovnoprávnost nějaká vznikne, ačkoli nám častokráte posud orgány podřízené zamezily užívání dobrého oumyslu pana ministra; a jsme též přesvědčeni, že p. ministr osvěty jest k Slovanům nejspravedlivější z celého ministerstva.⁷⁷ Havlíček podotýká, že dokud není zavedena národní rovnoprávnost, jsou česká gymnázia spíše na škodu. Protože za současné situace je nemožné bez znalosti němčiny získat řádné zaměstnání, rodiče nebudou děti na česká gymnázia posílat a to by mohlo vyvolat dojem, že Češi nestojí o české školy. „Má-li tedy p. ministr osvěty již nyní jistou naději, že takový způsob rovnoprávnosti vláda dobrovolně zavéstí obmyslí (o čem ale my až posud pochybovati musíme), pak ovšem jeho plán zcela jest na místě a všechnu chválu zasluhuje.“⁷⁸ V září pak Havlíček reaguje na situaci uherské mládeže, která odmítá navštěvovat německé ústavy. Tento protest schvaluje. „My ale nazýváme to zcela moudrým a zákonitým odporem proti chytře rozsívanému němectví. Jen kdyby uherská mládež ani se neukázala na gymnáziích, které pan ministr Thun nyní za německé prohlásil, a nechala tam profesory samy sobě přednášet!“⁷⁹ V říjnu vychází článek, ve kterém se Havlíček zabývá rozsáhlým spisem ohledně českého vyučování, který Thun vydal. Chce zavádět české školy postupně, a proto má vzniknout jedno vzorové české gymnázium. Havlíček s jeho postupem nesouhlasí a navrhuje, jak by se mohlo zavedení češtiny ve školách uskutečnit. „Kdyby panu ministru Thunovi skutečně tak mnoho záleželo na rovnoprávnosti, mohl to všechno spravit velmi krátkým, asi následujícím nařízením před fériemi: „Po letošních prázdninách se na následujících gymnáziích v Čechách, na Moravě a na Slovensku (vypočtení jmen) všechno jen v československé řeči přednášeti, vyjmouc německý jazyk a literaturu. Který pan profesor, jsa rodilý Čechoslovan, po prázdninách schopen nebude to, co dříve přednášel německy, přednášeti česky, bude bez penze propuštěn. Thun, m.p., ministr osvěty.“ Nač velkých orací, takovéto krátké, ale jadrné nařízeníčko postačilo by až nazbyt. Přesadilo by se jen snad ještě několik německých profesorů z českých gymnázií na německá a několik Čechů z německých na česká a tím by bylo všechno odbyto.“⁸⁰ Vládní Vídeňský deník samozřejmě na Havlíčkovo „doporučení“ ohledně zřízení českých škol reaguje. Havlíčka

⁷⁷ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Česká gymnasia (N. n. 14. ledna 1850). In: *Lid a národ. Úvahy a články z let 1845–1851*. S. 444.

⁷⁸ Tamtéž, s. 445.

⁷⁹ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 21. září 1850). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan*. S. 369.

⁸⁰ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 2. října 1850). Tamtéž, s. 389.

nazývá tureckým bašou a proti jeho návrhu se ohrazuje: „*Pan ministr Thun prý není žádný turecký baša, aby muže se ženami a dětmi bez chleba vyhazoval na ulici, - praví lidumilovný Vídeňský deník, myslí totiž ty české profesory, kteří by nemohli nebo nechtěli po fériích ve škole česky mluvit místo dosavadní němčiny.*“⁸¹ Havlíček s posměchem pouze konstatuje, že Thun není příliš dobrým ministrem. O blaho učitelů se dlouhodobě nestará, ačkoliv již o nuzných poměrech učitelů Havlíček několikrát napsal. „*Že ale větší část našeho učitelstva skoro hladem a skoro bez chleba jest, o tom nepochybně pan hrabě Thun ani nic neví, sic by to jistě jeho citlivé srdce tak dlouho netrpělo, tím více, že již sám baša trojbončuznový, známý ukrutník Karel Havlíček, častokrát nad touto bídou nižšího učitelstva hořekoval!*“⁸² Dále Havlíček kritizuje, že „... *Thun nařídil, aby každý vstupující gymnazista platil 2 zl. stř. vstupného na opatření prý potřebností učebních.*“⁸³ Byť jde o malý obnos, není od vlády vhodné jej od gymnazistů žádat, když neustále utrácí peníze za zbytečnosti, jmenuje například zbytečné změny ve vojsku.

Dále pak Havlíček Thuna zmiňuje, když píše o podivných praktikách v církvi, např. o předstírání stigmat za účelem získání pozornosti a zisku. Upozorňuje, že takovéto podvody dělají církvi špatné jméno. Zmiňuje také biskupa, který „... *nedávno poučil zase svět, že bez povolení papežského desátek zrušen býti nemůže. Těší nás velice, že pan hrabě L. Thun tak brzy se dočkal ovoce ze svého krásného zákona o svobodě katolických biskupů.*“⁸⁴ V červenci Havlíček reaguje na požadavek církve zřídit vlastní školy a získat větší pravomoce ve školství. Jejich požadavky nepovažuje za vhodné zejména proto, že se nevhodně a s nepochopením odvolávají na to, co je psáno v Písmu. „*Škoda, že pan ministr Thun neumí dobře vykládat Písmo, mělo by se pánům biskupům vysvětlit, co to jest „Jděte a učte všechny národy!“ Měl by jim pan ministr říci: Tak vy teda, Vaše biskupské milosti, chcete jít a učit národy? I proč ne, s radostí! Dostanete každý 70 zl. vídeňského čísla na rok a nový trakař, abyste si mohli ve čtvrtek zajet na pařezy – s povolením milostivé vrchnosti! – Divná věc jest ostatně, že si naši biskupové jen to z Písma pamatují, co se jim líbí, a ne*

⁸¹ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 12. října 1850). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan. S. 396-397.*

⁸² Tamtéž, s. 397.

⁸³ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 2. října 1850). Tamtéž, s. 390.

⁸⁴ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 20. července 1850). Tamtéž, s. 330.

*všechno.*⁸⁵ Dodává, že Písmo církvi ukládá například také křísit nemrtvé, vymítat ďábla a nepřijímat zlato a stříbro.

Havlíček se o Thunovi vyjadřuje se samými výhradami. Upozorňuje, že se Thun odklonil od svého dříve liberálního smýšlení, a nevěří příliš jeho slibům. Jeho reformy školství se mu zdají slibné, ale málo promyšlené a předčasně zaváděné.

⁸⁵ HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Název neuveden (Slovan 24. července 1850). Tamtéž, s. 333.

ZÁVĚR

Záměrem práce bylo představit vybrané osobnosti 40. a 50. let 19. století prostřednictvím novinářských článků Karla Havlíčka Borovského. Havlíček chtěl odjakživa nějak působit na lidi. Prostřednictvím svých článků se snažil čtenáře nejen informovat, ale také vzdělávat, orientovat v politickém dění a podněcovat je k veřejné činnosti. Havlíčkovy články jsou stále aktuální - hovoří například o migraci: *„Já nejsem proti svobodnému stěhování, ale jen pod dvěma výminkama: předně, že se nemá nikdo stěhovat tam, leč kde ho dobrovolně přijmou, a za druhé, že se má ve své nové vlasti chovati tak, jak jest tam obyčej. Zajisté jest to pro každou zem věc důležitá, když se tam přistěhují umělci němečtí nebo kteříkoliv jiní, ale když chtějí v zemi život a štěstí najíti a dobrovolně vlast svou opustili, ať se přizpůsobí obyčejům nové vlasti. Za krátký čas se mohou jazyku tomu přiučiti, nemohou ale slušně žádati, aby kvůli nim se jejich ve školy a v ouřady zaváděl.“*⁸⁶ Citace uváděných Havlíčkových myšlenek byly voleny se zřetelem na jeho působení na myšlení a aktivitu čtenářů.

⁸⁶ HAVLÍČEK BOROVSKÝ, Karel. Porotní soud nad redaktorem Národních novin pro článek Výklad oktrojované ústavy od 4. března v čísle 62 Národních novin (N. n. 14. a 15. dubna 1849). In: *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan*. S. 191.

CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ

The aim of this undergraduate thesis is to introduce other various persons in Bohemian political society of the 1840s and 1850s through the journalistic articles of Karel Havlicek Borovsky. The first chapter is about Karel Havlicek Borovsky himself. Second chapter is focused on important events which can characterize the period in which Havlicek was writing his journalistic articles. The following chapters are devoted to Alexander Bach, Felix Schwarzenberg, Franz Stadion and Leo Thun-Hohenstein.

SEZNAM LITERATURY

Dějiny české literatury. Ed. Felix Vodička. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960. Práce Československé akademie věd.

DOLEŽAL, Bohumil. *Karel Havlíček: portrét novináře*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0967-2.

HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. *Dílo II. Pražské noviny. Národní noviny. Slovan*. Uspořádal A. STICH. Praha: Československý spisovatel, 1986.

HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. *Lid a národ. Úvahy a články z let 1845-1851*. Uspořádal J. ŠPIČÁK. Praha: Melantrich, 1981.

HLAVAČKA, Milan. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době*. Praha: Historický ústav, 2014. ISBN 978-80-7286-218-4.

LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2., dopl. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Česká historie. ISBN 978-80-7106-963-8.

MACHALA, Lubomír, Josef GALÍK, Erik GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-4818-9.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 3. díl, B-Bianchi [online]. Praha: J. Otto, 1890.

Dostupné z <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:d2c40070-e6e4-11e4-a794-5ef3fc9bb22f?page=uuid:12306070-0a06-11e5-b309-005056825209>

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 17. díl, Median-Navarrete [online]. Praha: J. Otto, 1901.

Dostupné z <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:12355ca0-e6df-11e4-a794-5ef3fc9bb22f?page=uuid:2b5ac6b0-04d6-11e5-97f4-5ef3fc9ae867>

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 23. díl, Schlossar-Starowolski [online]. Praha: J. Otto, 1905.

Dostupné z <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:da4a7080-eb9a-11e4-a511-5ef3fc9ae867?page=uuid:69a5f2c0-13c0-11e5-a599-5ef3fc9bb22f>

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 25. díl, T-Tzschirner [online]. Praha: J. Otto, 1906.

Dostupné z <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:3294fa80-eb9b-11e4-a511->

[5ef3fc9ae867?page=uuid:a71652c0-1452-11e5-ac49-005056825209](#)

Slovník naučný. 8. díl, S-Szyttler. Ed. František Ladislav Rieger. Praha: I. L. Kober, 1887.

URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982. Členská knihovna (Svoboda). ISSN česká společnost 1848-1918.

VONDRA, Roman. *České země v letech 1792-1848: formování novodobého českého národa ve věku cylindrů, krinolín a nástupu páry*. Praha: Libri, 2013. ISBN 978-80-7277-503-3.